

॥३॥ माता कैकेयी प्रथमं राज्ञाराज्यदानेन सांत्विता कृताश्वासा ॥ अनंतरं तयाममेदंराज्यं दत्तं तद्राज्यं अकंटकं उक्तप्रकारेण पितृवचनस्यापि परिपालनात् ॥ प्रत्यूहरहितं ॥ ४ ॥ जलागमे वर्षाकाले बुवेगेन भिन्नः सेतुरिव ॥ इदं महदयोऽध्यादेशीयं राज्यखंडं भरतखंडाख्यं राज्यं त्वदन्येन दुरावरं आवर्तितमशक्यं ॥ ५ ॥ ननु त्वया वीरेण सुरक्षमेतत्तत्राह ॥ गतिमिति ॥ अश्वगतिमनुगंतुं स्वरोयथानशक्तः ॥ तार्क्ष्यगत्यनुगमने यथेतरपक्षिणोऽशक्तास्तथातवगतिं त्वदीयां राज्यपालनशक्तिमनुगंतुमेन शक्तिः ॥ इवशब्दोयथार्थं निपातानामनेकार्थत्वात् ॥ ६ ॥ यः परैर्नित्यशउपजीव्यते तस्य सुजीवं शोभनं जीवनमित्यर्थः ॥ भावयजंतं क्लीबमपि क्वचित् ॥ घञजयाः पुंसीतितु प्रायिकमिति बोध्या ॥ तस्येत्यर्थं तेनेत्यापि ॥ दुर्जीवं दुःखं जीवनं तस्मात्तवराज्यकारणमेवोचितमिति भावः ॥ ७ ॥ लोकरक्षणार्थं दशरथेनोत्पाद्यवर्धितः ॥ सकल

तूष्णीं ते समुपासीनानकश्चिक्चिदब्रवीत् ॥ भरतस्तु सुहृन्मध्ये रामं वचनमब्रवीत् ॥ ३ ॥ सांत्विता मामिकामाता दत्तं राज्यमिदं मम ॥ तद्ददामितवैवाहं भुंक्ष्वराज्यमकंटकं ॥ ४ ॥ महते वां बुवेगेन भिन्नः सेतुर्जलागमे ॥ दुरावरं त्वदन्येन राज्यखंडमिदं महत् ॥ ५ ॥ गतिं खर इवाश्वस्य तार्क्ष्यस्येव पतत्रिणः ॥ अनुगंतुं न शक्तिर्मे गतिं तव महीपते ॥ ६ ॥ सुजीवं नित्यशस्तस्य यः परैरुपजीव्यते ॥ रामतेन तु दुर्जीवं यः परानुपजीवति ॥ ७ ॥ यथातुरोऽपि तो वृक्षः पुरुषेण विवर्धितः ॥ ऋस्वकेन दुरारोहोऽहो रूढस्कंधो महाद्रुमः ॥ ८ ॥ स यदा पुष्पितो भूत्वा फलानि न विदर्शयेत् ॥ स तां नानुभवेत्प्रीतिं यस्य हेतोः प्ररोपितः ॥ ९ ॥ एषोपमामहाबाहो तदर्थं वेत्तुमर्हसि ॥ यत्र त्वमस्मान् वृषभो भर्ता भृत्यान् न शायिहि ॥ १० ॥

गुणसंपन्नो यदिलोकरक्षणं न करिष्यसि ॥ तदा व्यर्थं स्तव्यां स इत्यमुमर्थमुपमानप्रदर्शनमुखेनाह ॥ यथात्विति ॥ यथा वृक्षः फलार्थिना पुंसारोपितः कृतबीजावापोऽनंतरं शनैर्वर्धितः ॥ तत्र वृध्यति शयमाह ॥ ऋस्वकेन वामनेन दुरारोहोऽतएव रूढस्कंधो महाद्रुमोऽथ पुष्पितो भूत्वा यदा फलानि न दर्शयति तदा सः तदारोपकः पुमान् यस्य फलस्य हेतोः सद्रुमः प्रभावितः उत्पादितः ॥ सतांप्रीतिं स्वाभिमतफलप्राप्तिजांप्रीतिं नानुभवेत् ॥ तथात्वमिति ॥ एषोपमात्वयि भवति ॥ यत्र रक्षणकाले वृषभः ॥ श्रेष्ठत्वं भर्ता पालनसमर्थोऽस्मान् भृत्यान् न शायि न शिक्षयसि अतस्तदर्थं तस्या उपमाया अर्थराजप्रयासानर्थक्यरूपं वेत्तुमर्हसि ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥